

TYÖVÄEN
TALOUDELLINEN
TUTKIMUSLAITOS

TUTKIMUSSELOSTEITA 31

PIRKKO HEMMILÄ

RAKENNEMUUTOSTEN VAIKUTUKSISTA JULKISEN
SEKTORIN ANSIOKEHITYKSEEN 1969 - 1981

HELSINKI 1984

TYÖVÄEN TALOUDELLINEN TUTKIMUSLAITOS
TUTKIMUSSELOSTEITA 31

PIRKKO HEMMILÄ

RAKENNEMUUTOSTEN VAIKUTUKSISTA JULKISEN SEKTORIN
ANSIOKEHITYKSEEN 1969 - 1981

Syyskuu 1984

ISBN 951-9281-44-4

ISSN 0357-9603

SISÄLLYS

1.	Aluksi	1
2.	Ansiotasoindeksi ansiokehityksen kuvaajana	3
	Julkisen sektorin ansiokehitys 1964 - 1982	5
3.	Suomessa tehtyjä rakennemuutosselvityksiä	8
4.	Julkisen sektorin rakenneliukuman laskennasta	13
5.	Julkisen sektorin työllisyyskehitys sekä ammatti-ryhmämuutokset 1969 - 1981	15
6.	Ammattiryhmämuutosten vaikutus julkisen sektorin ansiokehitykseen 1969 - 1981	17
	Kunnallissektorin ansionnousu	18
	Valtiosektorin ansinnousu	20
7.	Lopuksi	22
	Tiivistelmä	22
	Johtopäätöksiä	23
	Lähdeluettelo	25
	Liitteet	

1. Aluksi

Eri alojen, sektoreiden, ammattiryhmien, palkansaajaryhmien yms. ansiokehitystä tarkastellaan tavallisesti Tilastokeskuksen julkaisemien ansiotasoindeksien avulla. Ansiotasoindeksit lasketaan työnantajajärjestöjen ja Tilastokeskuksen itsensä laatimien palkkatilastojen pohjalta. Sopimuspalkkaindeksiä lukuunottamatta ansiotasoindeksit muodostavat ainoan Tilastokeskuksen palkkaindeksisarjan. Käytettävissä on siis vain yksi sarja, vaikka palkkatietojen käyttötarkoituksia voi olla useita. Tilastokeskus itse käyttää hyväkseen ansiotasoindeksejä kansantalouden tilinpidon laadinnassa. Kuitenkin mm. tulopoliittisissa selvityksissä tarvitaan tietoja palkansaajien ansiokehityksestä ja palkkakustannuksista. Erilaiset muut käyttötarkoitukset asettavat ansiotasoindeksin laadinnalle erilaisia vaatimuksia.

Seuraavassa tullaan tarkastelemaan erästä ansiotasoindeksiin liittyvää ongelmaa, nimittäin rakennemuutosten vaikutuksia ansiokehitykseen. Tilastokeskuksen ansiotasoindeksien palkkakäsitteinä käytetään keskiansioita eli ansioita, jotka saadaan, kun palkkasumma jaetaan työpanoksella (henkilöiden lukumäärällä tai tehtyjen työtuntien lukumäärällä palkkatilastosta riippuen). Tällainen ansiotasoindeksi ei kuvaa puhdasta ansiotason muutosta, vaan ansiotason muutoksen ja työpanoksen rakennemuutoksen yhteisvaikutusta. Jos esimerkiksi ammattitaidottomien ja pienipalkkaisten suhteellinen osuus työvoimasta kasvaa, voi ansiotasoindeksi laskea pelkästään tästä syystä, ja päinvastoin, jos heidän suhteellinen osuutensa pienenee, voi ansiotasoindeksi kasvaa saman rakennemuutoksen vuoksi. Rakennemuutokset voivat näin vääristää palkansaajien todellista ansiokehitystä. Mikäli toimialalla ei ole tapahtunut rakennemuutoksia, ei edellä kuvattujen keskiansioiden käytöstä ansiokehityksen mittarina ole haittaa. Mikäli rakennemuutokset ovat olleet rajuja, on tilanne tietysti toinen.

On olemassa jonkin verran laskelmia siitä, kuinka paljon rakennemuutokset ovat vaikuttaneet eräiden alojen ansiokehitykseen. Kaj Nordström on esittänyt lähinnä yksityisen sektorin teollisuutta koskevia laskelmia. Tulopoliittisen selvitystoimikunnan palkkaliukumaraportissa on eräiden esimerkkitoimialojen, kuten mm. valtion virkamiesten ja kunnallisten viranhaltijoiden ansioita koskevia laskelmia. Tämän selvityksen tarkoituksena on tuoda yksi lisälaskelma edellisten joukkoon. Käsillä olevassa tutkimusselosteessa tarkastellaan sitä, mikä on ollut ammattirakenteen muutosten vaikutus julkisen sektorin eri alojen ansiokehitykseen vuosina 1969–1981.

Taustalla tämän tapaisissa tarkasteluissa ovat ansiotasoindeksin määritelmiin, sen käytännön laskemisiin ja käytettävissä olevien palkkatilastojen ominaisuuksiin liittyvät ongelmat. Tämän vuoksi seuraavassa tarkastellaan myös em. seikkoja sekä pohditaan ansiotasoindeksin laadintaa palkansaajaryhmien välisten ansiovertailujen kannalta. Luvussa 2 esitetään ansiotasoindeksin määritelmä, kuvataan Tilastokeskuksen ansiotasoindeksin laadintaa sekä tarkastellaan Tilastokeskuksen ansiotasoindekseihin perustuvaa julkisen ja yksityisen sektorin ansiokehitystä vuosina 1964 - 1982. Luvussa 3 esitellään Suomea koskevien rakennemuutosselvitysten tuloksia. Luvussa 4 selostetaan laskutapaa, jota käytettiin laskettaessa ammattirakenteen muutosten vaikutuksia julkisen sektorin ansiokehitykseen sekä eräitä tutkimuksessa ilmenneitä ongelmia. Luvussa 5 tarkastellaan julkisen sektorin työllisyyskehitystä sekä ammattirakenteen muutoksia tarkastelukaudella 1969 - 1981. Luvussa 6 esitetään tutkimuksen tulokset, eli ammattirakenteen muutosten vaikutukset ansiokehitykseen julkisen sektorin eri toimialoilla. Luku 7 sisältää tiivistelmän sekä eräitä johtopäätöksiä.

2. Ansiotasoindeksi ansiokehityksen kuvaajana

Ansiotasoindeksin teoreettisena tavoitteena pidetään työpanoksen hintaindeksiä. Tällöin palkansaajat jaetaan työsuorituksiltaan tasalaatuisiin ryhmiin. Nämä tasalaatuiset ryhmät voidaan määritellä esimerkiksi ammattinimikkeiden, työn laatua kuvaavien määreiden ja työntekijöiden ominaisuuksien mukaan. Kun näiden ryhmien palkkasumma jaetaan työpanosten lukumäärällä, saadaan suoritusyksilön hinta (yksikköpalkka, yksikkötyökorvaus). Yksikköpalkat yhdistämällä jotain indeksikaavaa käyttäen saadaan toimialan, ammattiryhmän, sektorin tms. ansiotasoindeksit. Laspeyresin indeksi, jolla Tilastokeskuksen ansiotasoindeksi lasketaan, kertoo paljonko perusvuoden työpanoskori maksaa nykyhinnoin perusvuoden hintoihin verrattuna.¹

Käytännössä on kuitenkin vaikea laskea yksikkötyökorvausten hintaa mm. sen vuoksi, että työsuoritukset ovat erilaisia ja siten vaikeasti yhdistettävissä tasalaatuisiin ryhmiin.² Toistaiseksi Tilastokeskuksen ansiotasoindeksiä on kehitetty palvelemaan ensi sijaisesti kansantalouden tilinpidon tarpeita eikä niinkään palkansaajaryhmien ansiovertailuja varten. Ansiotasoindeksit mittaavat nimittäin nykyisellään säännöllisen työajan palkkakustannuksia.

Tilastokeskus julkaisee kolmea ansiotasoindeksisarjaa, 1938 = 100, 1964 = 100 ja 1975 = 100. Vuosien 1964 ja 1975 ansiotasoindekseissä palkansaajat on jaettu sektoreittain (valtio, kunnat, yksityinen) toimialoihin ja kunkin toimialan sisällä työntekijöihin ja toimihenkilöihin. Kaikille palkansaajaryhmille lasketaan niiden si-

¹ Hinta- ja ansiotasoindeksien laskukaavoja on useita. Tavallisimmat ovat Laspeyresin, Paaschen ja Fisherin indeksikaavat. Eri kaavoja käyttäen voidaan saada erilaisia tuloksia. Indeksien ominaisuuksia on tutkinut Suomessa mm. Yrjö Vartia. Vartia, Yrjö O., 1979, 'Ansiotasoindeksin "uudistamisesta"', Alustus ja muistio työn hinnan sekä työpanoksen muutosten mittaamisesta, Elinkeinoelämän tutkimuslaitos, Keskustelualoitteita, s. 5 ja 7; Vartia, Yrjö O., 1976, "Relative Changes and Index Numbers", The Research Institute of Finnish Economy, Serie A4, Helsinki.

² Tilastokeskus onkin esittänyt, että ansiotasoindeksin tulisi perustua samasta työstä maksetun säännöllisen työajan ansion kehityksen mittaamiseen. Samalla työllä tarkoitettaisiin tällöin toimenkuvauksen (ammattinimikkeiden) mukaista tehtäväkokonaisuutta. Tämä edellyttäisi työvoiman ammattirakenteen vakioimista perusajankohdan tasolle. Tilastokeskus, 1978, Ansiotasoindeksin kokonaisuudistus: esiselvitys, s. 13.

säistä kehitystä kuvaavat indeksisarjat ns. perussarjat, jotka yhdistetään kiintein painoin laajempia ryhmiä kuvaaviksi sarjoiksi.¹

Ansiotasoindeksien painorakenne on laadittu perusvuosien palkkasummien pohjalta. Koko kansantalouden palkkasumman jakamisessa on käytetty hyväksi kansantulo-tilaston ja palkkatilastojen tietoja.

Vuoden 1975 ansiotasoindekseissä on kaikkien palkansaajaryhmien ansiokäsitteenä säännöllisen työajan ansio. Vuoden 1964 ansiotasoindekseissä käytettiin osittain kokonaisansioita, julkisen sektorin ansiotasoindekseissä kuitenkin jo tuolloin säännöllisen työajan ansioita. Neljännesvuositilastossa ansiokäsitteenä on keskimääräinen tuntiansio ja vuositiedusteluun perustuvissa tilastoissa keskimääräinen kuukausiansio. Ansiotasoindeksien laskelmat perustuvat palkansaajien keskiansioihin, jotka saadaan jakamalla ajanjakson palkkasumma työaikayksikköjen lukumäärällä. Kiinteän painorakenteen vuoksi vuosien 1964 ja 1975 ansiotasoindeksit eliminoivat eri sektoreiden, toimalojen (elinkeinosektoreiden) ja työntekijöiden sekä toimihenkilöiden väliset rakennemuutokset.

Yksityisen sektorin vuoden 1964 ansiotasoindekseissä oli lisäksi kiinteät painot seuraavasti:

- Maatalouden työntekijät: sukupuoli
- Teollisuuden työntekijät: teollisuusala + sukupuoli
- Teollisuuden toimihenkilöt: tekniset/konttori ym. + sukupuoli
- Talonrakennuksen työntekijät: työala + sukupuoli talonrakennustyössä
- Maa- ja vesirakennuksen työntekijät: työlaji + sukupuoli
- Liikenteen työntekijät: ahtaus/merenkulku/kuorma-autoliikenne/linja-autoliikenne/tietoliikenne + sukupuoli tieto- ja linja-autoliikenteessä
- Liikenteen toimihenkilöt: tietoliikenne/muu liikenne
- Kaupan työntekijät ja toimihenkilöt: tukku-/vähittäiskauppa
- Tukkukaupan työntekijät: varastohenkilökunta/kuljetushenkilökunta
- Tukkukaupan toimihenkilöt: konttorihenkilökunta/tukkumyyjät
- Vähittäiskaupan työntekijät: varasto-/kuljetushenkilökunta + sukupuoli varastohenkilökunnan osalta
- Vähittäiskaupan toimihenkilöt: toimihenkilöryhmä + sukupuoli osittain
- Pankkien toimihenkilöt: sukupuoli
- Vakuutuksen toimihenkilöt: sukupuoli
- Palvelusten toimihenkilöt ja työntekijät: opetustoiminta/terv. ja sair.hoito/muut palvelukset

¹ Tilastokeskus, Indeksitiedotus, AT 1979:1.

Julkisen sektorin vuoden 1964 ansiotasoindeksissä on lisäksi kiinteä painorakenne virkasuhteisilla palkkausluokkaryhmittäin. Kuntasektorilla taas on kiinteät painot lisäksi kuntamuodon mukaan (kaupungit ja kauppalat, maalaiskunnat, kuntayhtymät). Edellä mainittujen ryhmien väliset rakennemuutokset eivät vaikuta julkisen sektorin ansiotasoindeksiin vuodesta 1964 vuoteen 1979, jonka toisen neljänneksen ansiotasoindeksi oli viimeinen vuoden 1964 painoilla laskettu.

Vuoden 1975 uudistuksessa luovuttiin edellä kuvatuista painorakenteista ja ansiotasoindeksejä alettiin laskea työntekijöiden ja toimihenkilöiden toimialoittaisista muuttuvapainoisista keskiansioista. Tilastokeskuksen ansiotasoindeksit eivät vakioi kovinkaan paljoa rakennemuutoksia vuoden 1975 uudistuksen jälkeen.¹

Vuoden 1975 julkisen sektorin ansiotasoindeksissä on käytetty kiinteää painorakennetta palvelussuhteiden välillä (virkasuhteiset, työsuhteiset kuukausipalkkaiset, työsuhteiset tuntipalkkaiset). Muilta osin rakennemuutokset pääsevät vaikuttamaan Tilastokeskuksen julkaisemiin julkista sektoria koskeviin ansiotasoindeksiin.

Julkisen sektorin ansiokehitys 1964 - 1982

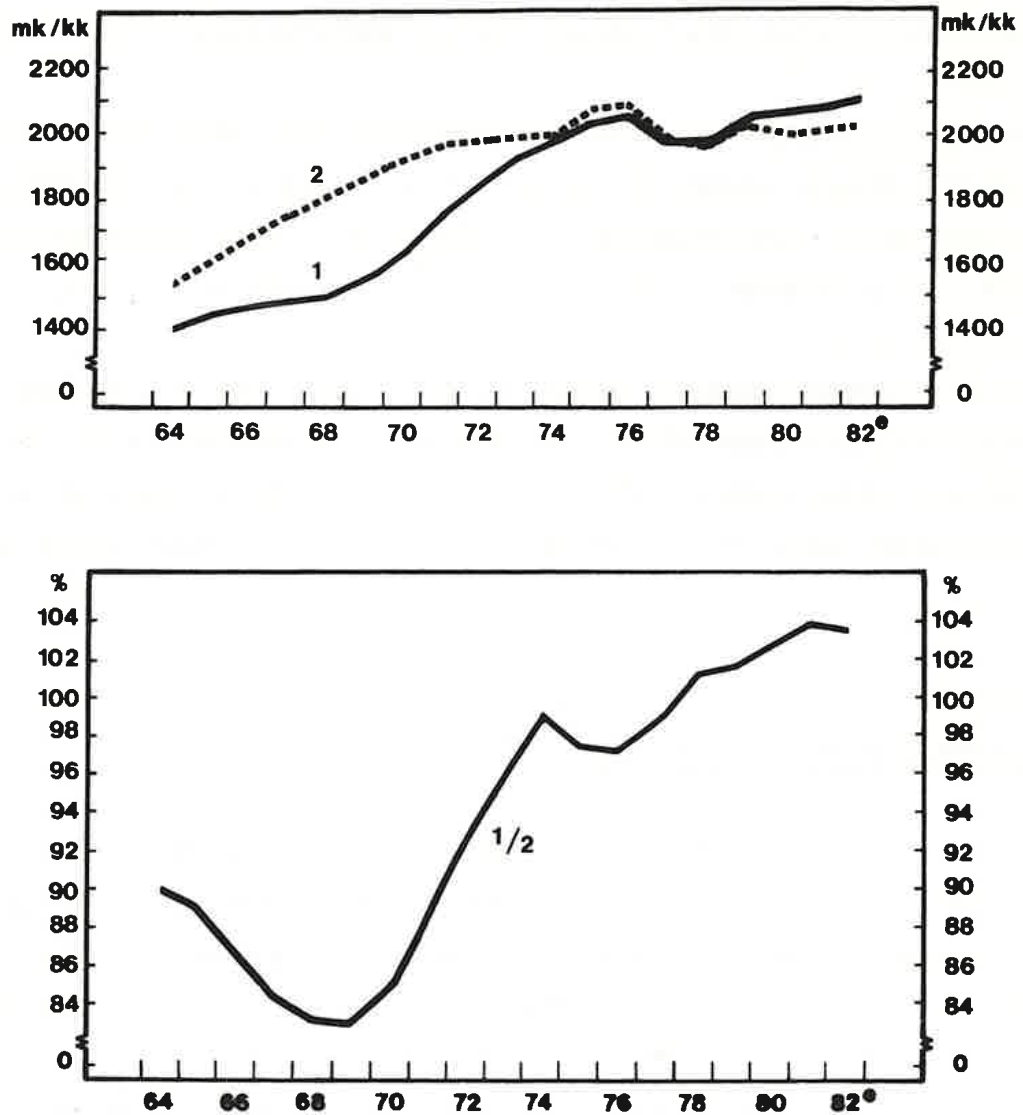
Kuviossa 1 on yksityisen ja julkisen sektorin ansiokehitys sekä niiden suhteen kehitys vuosina 1964 - 1982. Kuviot perustuvat Tilastokeskuksen ansiotasoindeksiin. Laskelmista on kuitenkin korjattu työajan lyhentymisen aiheuttama virhe tuntipalkkaisten työntekijöiden ansiotasoindeksiin. (Ks. kuvio 1 huomautus.)

Tarkastelukauden alusta vuoteen 1969 saakka julkisen sektorin ansiokehitys oli nopeampaa kuin yksityisen sektorin. Vuonna 1969 tapahtui käänne, josta lähtien

¹ Todettakoon, että Tuposeton palkkaliukumaraportissa luetellaan seuraavia rakennemuutoksia aiheuttavia tekijöitä:

1. palkansaajien ominaispiirteisiin liittyvät tekijät, kuten ammattitaito, koulutus, ikä ja sukupuoli,
2. palkkaustapojen (aika-, urakka- ja palkkiotyö) suhteellisten osuuksien vaihtelut,
3. työaikamuodon muutokset, kuten työaikalaisien osuuksien muutokset vuoro-, ilta- ja yötyöissä,
4. työolosuhteiden muutokset (likainen työ, maanalainen työ ym.),
5. tehdyn työajan muutokset (sunnuntai- ja ylitöiden osuuksien muutokset),
6. yritysten väliset muutokset,
7. alueiden väliset muutokset,
8. toimialojen väliset muutokset. Tulopoliittinen selvitystoimikunta (Tuposeto), 1983, Selvitys palkkaliukumasta, Helsinki 1983.

Kuvio 1. Yksityisen (1.) ja julkisen (2.) sektorin reaaliensiot sekä niiden suhde

Huom. Työntekijöiden keskituntiansiot on muutettu kuukausikeskiansioiksi käyttämällä hyväksi teollisuuden työntekijöiden säännöllisen viikkotyöajan kehitystä koskevaa aikasarjaa. Kuvion ansiot ovat säännöllisen työajan kuukausikeskiansioita vuoden 1975 rahassa. e = ennakkotieto

Lähteet: Tilastokeskuksen ansiotasoindeksit; STK:n tiedot työajasta.

palkkaerot kapenivat jatkuvasti ja tasaisesti vuoteen 1974 saakka. Tämänkin jälkeen vuosia 1975, 1976 ja 1982 lukuunottamatta yksityisen sektorin ansiokehitys näyttää olleen jonkin verran julkisen sektorin ansiokehitystä nopeampaa (tai vähemmän hidasta). Vuosina 1964 - 1969 julkisen sektorin reaaliensiot kasvoivat vuodessa keskimäärin 3,8 prosenttia ja yksityisen 2,2 prosenttia. Vuosina 1969 - 1982 julkisen sektorin reaaliensiot kasvoivat vuodessa keskimäärin 0,6 prosenttia ja yksityisen sektorin 2,3 prosenttia.

Palkkaerot näyttävät kaventuneen varsin rajusti 1960-luvun lopusta 1970-luvun puoliväliin saakka. On mahdollista, että rakennemuutokset ovat vaikuttaneet ansiotasoindeksiin siten, että palkkaerojen kehityksestä saatu kuva liioittelee todellisuutta. Rakennemuutokset ovat voineet näennäisesti heikentää julkisen sektorin ansiokehitystä ja/tai liioitella yksityisen sektorin ansiokehitystä.

3. Suomessa tehtyjä rakennemuutosselvityksiä

Varsinaisia laskelmia rakennemuutosten vaikutuksista ansiokehitykseen ja palkkaliukumaan on esittänyt Kaj Nordström.¹ Hänen tarkastelunsa koski teollisuuden työntekijöitä, metalliteollisuuden, paperiteollisuuden, saha- ja levyteollisuuden työntekijöitä sekä teollisuuden toimihenkilöitä. Hän laski tai arvioi erikseen eri rakennemuutoksia aiheuttavien tekijöiden vaikutukset ansiokehitykseen.² Rakennemuutoksia aiheuttavat tekijät olivat hänen mukaansa a) laadulliset muutokset, kuten ammatti- ja koulutusryhmien sekä eri ikäryhmien väliset muutokset, b) palkkaustapojen, joita ovat aika-, urakka- ja palkkiotyö, c) palkatun työajan eli säännöllisen työajan ja ylitöiden väliset muutokset, d) yritysten, e) toimialojen, f) alueiden väliset muutokset sekä g) tilastovirhe. Teollisuuden työntekijöiden vuosittaiseksi keskimääräiseksi rakenneliukumaksi Nordström arvioi +0,4 prosenttia vuosina 1961 - 1975 ja metalliteollisuuden -0,1 prosenttia vuosina 1970 - 1975. Eniten vaikuttivat palkkaryhmien kesken ja palkkaustavoissa tapahtuneet muutokset. Palkkaryhmien kesken tapahtuneet muutokset aiheuttivat koko teollisuudessa vuodessa keskimäärin +0,8 prosentin ja palkkaustavoissa tapahtuneet muutokset -0,5 prosentin rakenneliukumana.

Paperiteollisuuden miestyöntekijöiden vuosittaiseksi keskimääräiseksi rakenneliukumaksi saatiin +0,9 prosenttia ja naisten +2,2 prosenttia vuosina 1971 - 1975. Nordström arveli kuitenkin lukujen olevan liian suuria, koska varsinkin naisilla suurin osa palkkaryhmärakenteen muutoksista aiheutuneista vaikutuksista johtunee sopimuksissa

¹ **Nordström**, Kaj, 1977, "Löneglidningen inom industrin i Finland". Laudaturavhandling i nationalekonomi, Svenska handelshögskolan. Hannu Uusitalo on tutkinut tuloerojen kehittymistä Suomessa ja tarkastellut yhteiskunnan rakennemuutosten vaikutuksia eri sosioekonomisten ryhmien tuloerojen tasoittumiseen. **Uusitalo**, Hannu, 1982, "Tulopolitiikka ja tulonjako", Sosiaalipolitiikka, Sosiaalipoliittisen yhdistyksen julkaisu, s. 75 - 82.

² Nordström laski rakennemuutosvaikutukset seuraavalla tavalla:

$$T = 100 \frac{(p^0 q^1 - p^0 q^0) + (p^1 q^1 - p^1 q^0)}{p^0 q^0} : 2$$

t^0 = perusvuosi p = palkat
 t^1 = päätevuosi q = määrät

Kokonaisvaikutukset on saatu laskemalla yhteen yksittäisten rakennetekijöiden vaikutukset olettaen, että eri rakennemuutoksia aiheuttavat tekijät eivät ole yhteydessä toisiinsa.

sovitusta palkkaperusteiden muutoksista. Mikäli sukupuolet yhdistettäisiin, pienenesi rakenneliukuma edelleen, sillä pienempipalkkaisten naisten määrä kasvoi tarkastelu-
kauden aikana enemmän kuin miesten. Saha- ja levyteollisuuden rakenneliukumaksi
saatiin samana aikana -0,2 prosenttia sekä miehille että naisille. Sukupuolten yh-
distäminen olisi todennäköisesti muuttanut vaikutukset nollassa, koska naisten
määrä väheni alalla enemmän kuin miesten.

Teollisuuden toimihenkilöiden keskiansioiden rakennemuutosvaikutukset Nordström
laski vertaamalla nk. identtisten henkilöiden ansiokehitystä eli samojen henkilöiden
keskiansioista eri ajankohtina laskettua ansiokehitystä koko aineiston keskiansioista
laskettuun ansiokehitykseen. Identtisten henkilöiden ansiokehityksessä ei näy
rakennemuutosta, joka aiheutuu uusien palkansaajien tulosta alalle ja palkansaajien
lähtemisestä alalta pois.

Teollisuuden identtisillä toimihenkilöillä oli keskimäärin 2,3 prosenttia vuodessa
nopeampi ansioiden nousu vuosina 1966 - 1975 ja 2,6 prosenttia vuosina 1969 - 1975
kuin keskiansioista laskettu ansioiden nousu. Näinkin suuren eron syyksi Nordström
arveli ensinnäkin sen, että alalle on tullut runsaasti uusia nuoria toimihenkilöitä,
joiden palkka on ollut keskitasoa pienempi. Toisekseen parhaiten palkattujen
toimihenkilöiden ryhmään siirtyy jatkuvasti henkilöitä. Näiden henkilöiden palkkoja
ei sisällytetä teollisuuden toimihenkilöiden keskiansioihin, joten tilastosta katoaa
jatkuvasti suuripalkkaisia toimihenkilöitä. Kolmanneksi identtisten henkilöiden
ansionnoususta puuttuvat kokonaan edellä kuvatut negatiiviset rakenneliukumukset,
mutta siihen sisältyy ryhmän sisäinen rakennemuutos, esim. henkilöiden siirtymät
tehtaasta toiseen, palkkaryhmästä toiseen jne., joka taas on positiivista. Tämän
rakennemuutoksen vuosittaiseksi keskimääräiseksi vaikutukseksi Nordström arvioi
+0,7 prosentiksi, joten teollisuuden toimihenkilöiden keskimääräiseksi vuosittaiseksi
rakenneliukumaksi saatiin -1,6 prosenttia vuosina 1966 - 1975 ja -1,9 prosenttia
vuosina 1969 - 1975.

Tulopoliittisen selvitystoimikunnan palkkaliukumaraportissa tarkastellaan rakenne-
muutosten vaikutuksia vertaamalla eräiden alojen keskiansioista laskettua ansioke-
hitystä identtisten henkilöiden keskiansioista laskettuun ansiokehitykseen sekä myös
kiintein painoin laskettuun ansiokehitykseen.¹

Oheisessa taulukossa 1 on eräiden alojen koko aineiston sekä identtisten henkilöi-
den keskiansiokehitys n. vuosina 1974 - 1981.

¹ Tulopoliittinen selvitystoimikunta (Tuposeto), 1983, Selvitys palkkaliukumasta,
Helsinki 1983, s. 19 - 29.

Taulukko 1. Eräiden palkansaajaryhmien ansioiden kasvu n. vuosina 1974 - 1981 koko aineiston sekä identtisten henkilöiden keskiansioista laskettuna

Toimiala ja tarkasteluajanjakso	Ansioiden nousu keskimäärin vuodessa, %		
	Koko aineistossa	Kahtena peräkkäisenä vuotena identtisillä henkilöillä	Tarkasteluperiodin alku- ja loppuvuotena identtisillä henkilöillä
Teollisuuden toimihlöt vuosina 1974 - 1980	11,6	12,8	12,6
Myyjät vuosina 1975 - 1980	12,1	12,3	12,2
Farmaseutit vuosina 1975 - 1980	9,5	10,2	10,0
Meijerityöntekijät vuosina 1975 - 1980	13,8	14,9	14,6
Majoitus- ja ravitsemisliikkeiden työntekijät (kiinteäpalkkaiset) vuosina 1975 - 1980	12,1	11,9	11,9
Pankit vuosina 1975 - 1980	11,7	13,6	13,1
Vakuutusyhtiöt vuosina 1975 - 1980	11,9	13,0	12,6
Valtion virkamiehet vuosina 1975 - 1981	8,7	9,9	9,6
Kunnalliset viranhaltijat vuosina 1975 - 1981	8,8	9,7	9,2

Lähde: Tuposeto, 1983, m.t.

Lukuunottamatta majoitus- ja ravitsemisliikkeiden työntekijöitä identtisten henkilöiden ansiokehitys oli nopeampaa kuin koko aineiston keskiansioista laskettu ansiokehitys. Valtion virkamiehillä ero oli vuodessa keskimäärin 1,2 - 0,9 prosenttiyksikköä ja kunnallisilla viranhaltijoilla 0,9 - 0,4 prosenttiyksikköä laskutavasta riippuen vuosina 1975 - 1981.

Identtisten henkilöiden ryhmän sisäisestä rakennemuutoksesta ei ole tietoa. Sen sijaan koko aineiston pohjalta tehtyt kiinteäpainoiset ansiokehityslaskelmat kertovat, minkä suuntaisia korjauksia identtisten henkilöiden ansiokehitykseen tulee tehdä rakennemuutosten korjaamiseksi.

Suurimpien virkamiesryhmien ammattien vakioiminen antoi vuosien 1975 - 1980 ansiokehitykselle keskimäärin +0,2 - 0,1 prosenttiyksikön vuosittaisen rakenneliukuman. Keskimääräistä suurempipalkkaisten ammattiryhmien suhteellinen osuus kasvoi tarkastelukaudella keskimäärin. Kuitenkin, kuten taulukosta 2 havaitaan, vuosina 1977 ja 1978 virkamiesten osuus keskimääräistä pienempipalkkaisissa ammattiryhmissä kasvoi.

Taulukko 2. Eräiden suurimpien valtion virkamiesryhmien kokonais-
keskiansioiden muutos muuttuvin sekä ammattiryhmit-
tään kiintein painoin, 1975 - 1980, %

Vuosi ja kuukausi	Ansioiden nousu	Ansioiden nousu kiintein ammattiryhmäpainoin		A - B	A - C
		Ed. vuoden paino	V:n 1975 paino		
	A	B	C		
1975/11 - 1976/11	9,1	8,4	8,4	0,7	0,7
1976/11 - 1977/10	4,9	5,9	6,1	-1,0	-1,2
1977/10 - 1978/11	6,7	6,9	6,8	-0,2	-0,1
1978/11 - 1979/10	9,4	8,7	8,8	0,7	0,6
1979/10 - 1980/11	18,8	17,9	18,6	0,9	0,2
Keskimäärin 1975 - 1980	9,7	9,5	9,6	0,2	0,1

Huom. Tarkastelu koskee n. 70 000 virkamiestä eli 60 % virkamieskunnasta ja 39 ammattiryhmää.

Lähde: Tuposeto, 1983; VM, Valtion työmarkkinlaitos.

Kunnallisten viranhaltijoiden vuoden 1975 ammattiryhmärakenteella painotettu keskiansioiden nousu oli vuonna 1980 noin 0,4 prosenttiyksikköä suurempi kuin kaikkien viranhaltijoiden keskiansioiden nousu. Ammattiryhmärakenteen muutoksella näytti olevan alle 0,1 prosenttiyksikön negatiivinen vuosittainen keskimääräinen vaikutus kunnallisten viranhaltijoiden ansiokehitykseen vuodesta 1975 vuoteen 1980. Tämän ryhmän tarkastelu tehtiin poikkileikkausvuosina, joten rakennemuutoksen vuosittaiset vaikutukset eivät tulleet esille.

Myyjien ammattiryhmäjakautuman muutokset aiheuttivat +0,2 prosenttiyksikön vuosittaisen rakenneliukuman 1975 - 1981, majoitus- ja ravitsemisliikkeiden työntekijöillä +0,3 prosenttiyksikön vuosina 1975 - 1980 ja vakuutusyhtiöissä +0,7 prosenttiyksikön vuosina 1975 - 1980. Sen sijaan pankeissa ammattiryhmämuutokset aiheuttivat vuosittain keskimäärin 0,2 prosenttiyksikön negatiivisen rakenneliukuman

vuosina 1975 - 1980 mutta kuitenkin palkkaryhmien välinen muutos +1,2 prosenttiyksikön rakenneliukuman vuosina 1976 - 1979.

Edellä kuvatut kiintein painoin suoritettut laskelmat viittaavat siihen, että identtisten henkilöiden ansiokehitykset kunnallisia viranhaltijoita lukuunottamatta "liioittelevat" ansiokehitystä identtisten ryhmän sisäisen rakennemuutoksen vuoksi.

Palkkaustapojen, palkkausryhmien, paikkakuntakalleusluokkien ja sukupuolten väliset rakennemuutokset aiheuttivat tuposeton mukaan vuosina 1974 - 1981 vuodessa keskimäärin +0,1 prosenttiyksikön rakenneliukuman metalliteollisuuden työntekijöiden ansiokehitykseen ja +0,3 prosenttiyksikön rakenneliukuman vaatetusteollisuuden ansiokehitykseen. Vaikutukset vaihtelivat metalliteollisuudessa -0,3 prosenttiyksiköstä vuosina 1976 ja 1977 +0,6 prosenttiyksikköön vuonna 1978 ja vaatetusteollisuudessa vuosien 1977 ja 1978 -0,1 prosenttiyksiköstä +1,0 prosenttiyksikköön vuonna 1976.

Mielenkiintoisinta palkkaliukumaraportissa olivat vuosittain suoritettut rakenneliukumalaskelmat. Niilläkin aloilla, joilla koko tarkasteluperiodin keskimääräinen rakenneliukuma oli pieni, se saattoi olla kuitenkin yksittäisinä vuosina varsin merkittävä.

4. Julkisen sektorin rakenneliukuman laskennasta

Rakennemuutosten vaikutus julkisen sektorin ansiokehitykseen laskettiin vertaamalla kahta vuotta, 1969 ja 1981. Perusvuosi 1969 oli julkisen sektorin ansiokehityksen käännekohtavuosi yksityiseen sektoriin verrattuna ja vuosi ajoittuu myös tulopoliittisen kauden alkuun. Tilastomuutokset eivät olisi sallineet tarkasteluperiodin pidentämistä kovinkaan monta vuonna taaksepäin. Tuoreimmat käytettävissä olevat palkkatilastot koskivat vuotta 1981.

Lähes kaikissa julkisen sektorin palkkatilastoissa oli ammattinimikkeiden mukaiset keskiansiot. Kuitenkaan samanaikaisesti esimerkiksi työssäoloajan, paikkakuntaluokituksen, sukupuolen, iän tms. mukaisia keskiansioita ei enää ollut käytettävissä. Tältä osin rakennemuutosten vaikutusten tarkastelu jäi pois ja pääasiassa vain ammattiryhmämuutosten aiheuttamat rakennemuutosten vaikutukset voitiin laskea.

"Rakennemuutoksista puhdistettu" ansioiden nousu laskettiin vuosina 1969 ja 1981 samojen ammattiryhmien keskiansioista käyttäen painona vuoden 1969 ammattiryhmittäistä palkansaajajakutumaa. Samat (identtiset) ammattiryhmät saatiin siis siten, että vuoden 1969 aineistosta jätettiin pois ne ammattiryhmät, joita ei ollut enää vuoden 1981 ammattiryhmäluokittelussa ja vuoden 1981 aineistosta jätettiin pois ne ammattiryhmät, joita ei ollut vielä vuoden 1969 ammattiryhmäluokittelussa.

Muuttuvin ja kiintein painoin laskettujen samojen ammattiryhmien ansiokehitysten ero mittaa ammattiryhmäjakautuman muutosten vaikutusta keskiansiokehitykseen. Koko aineiston ja samojen ammattiryhmien muuttuvin painoin laskettujen ansiokehitysten ero mittaa ammattiryhmien "vaihtuvuudesta" aiheutunutta rakennemuutoksen vaikutusta, eli uusien palkkatilastoihin otettujen ammattiryhmien ja vanhojen palkkatilastoista pois jätettyjen ammattiryhmien keskiansioiden vaikutusta koko aineiston keskiansioista laskettuun ansiokehitykseen. Tähän eroon voivat vaikuttaa toisaalta taloudelliseen kehitykseen liittyvä luonnollinen ammattirakennemuutos ja toisaalta pelkät tilastotekniset muutokset. Koko aineiston keskiansioiden muutosten ja identtisten ammattiryhmien kiinteäpainoisen ansiokehityksen eroon vaikuttivat taas molemmat mainitut rakennemuutosta aiheuttavat tekijät. Ammattiryhmien sisällä on voinut kuitenkin tapahtua vielä rakennemuutosta, jota ei puhdisteta.

Kaikkien palkansaajaryhmien ansiokehitystä ei ollut kuitenkaan mahdollista laskea edellä selostetulla tavalla. Ensinnäkin valtion työsopimussuhteisten tuntipalkkaisten

työntekijöiden palkkatilastossa ei ollut ammattiryhmittäistä luokittelua, joten ansiokehitys laskettiin siten, että palkkaustapojen ja sukupuolten välisten rakennemuutosten vaikutukset eliminoituivat. Toiseksi kaupunkien ja kauppaloiden tunti-palkkaisten työntekijöiden ammattiryhmäluokitus muuttui tarkastelukauden aikana niin paljon, että ammattiryhmämuutosten vaikutuksen poistavaa ansiokehitystä ei voitu laskea tällekkään palkansaajaryhmälle. Tämän ryhmän ansiokehitystä ei ollut myöskään mahdollista laskea palkkaustavoittain kiintein painoin, joten koko kunnallissektoria koskevassa tarkastelussa ei ole mukana lainkaan tuntipalkkaisia työntekijöitä. (Ks. sivun 8 alahuomautus.)

Palkkakäsitteenä on valtiosektorin palkansaajilla säännöllisen työajan ansio. Sen sijaan kuntasektorissa palkkakäsitteenä on kokonaisansiot, joissa ovat mukana sunnuntai- ja ylityökorotukset. Käytännössä erilaiset palkkakäsitteet eivät kuitenkaan haitanne tarkastelua paljoakaan, koska tarkastelukauden aikana sunnuntai- ja ylityöiden osuudet kokonaisansioista pysyivät kaikissa kuntasektorin ryhmissä lähes muuttumattomina.

5. Julkisen sektorin työllisyyskehitys sekä ammatti-ryhmämuutokset 1969 - 1981

Varsinkin kuntasektorin palkansaajien lukumäärä kasvoi nopeasti tarkastelukaudella palkkatilastojenkin mukaan. Kunnallissektorin palkansaajien määrä kasvoi kokonaisuudessaan yli 100 000 henkilöllä, eli 70 prosentilla, kun valtiosektorin palkansaajien määrä kasvoi samanaikaisesti 40 000 palkansaajalla, eli vajaalla 30 prosentilla. Palkkatilastojen työllisyystietojen mukaan kuntasektorin osuus julkisesta sektorista oli 51 prosenttia vuonna 1969 ja 58 prosenttia vuonna 1981.

Taulukko 3. Palkansaajien lukumäärän jakautuminen sekä kasvu julkisella sektorilla

Palkkatilastot	Jakautuma, %		Kasvu, %
	1969	1981	1969 - 1981
Kaupunkien ja kauppaloitten kuukausipalkkaiset	18	24	96
Maalaiskuntien kuukausipalkkaiset	14	13	38
Kuntainliittojen kuukausipalkkaiset	12	16	100
Kaupunkien ja kauppaloitten työntekijät	7	6	16
Kuntasektori yhteensä	51	58	70
Valtion työsopimussuhteiset kuukausipalkkaiset	5	10	218
Valtion virkamiehet	32	27	27
Valtion tuntipalkkaiset työntekijät	12	4	-47
Valtiosektori yhteensä	49	42	27
Julkinen sektori yhteensä	100	100	49

Huom. Perustiedot ja lähteet ovat liitteessä 2.

Kunnallissektorissa erityisesti kaupunkien ja kauppaloitten sekä kuntainliittojen kuukausipalkkaisten palkansaajien lukumäärä kasvoi.

Valtion työsopimussuhteisten kuukausipalkkaisten palkansaajien lukumäärä yli kolminkertaistui tarkastelukaudella samalla, kun tuntipalkkaisten työntekijöiden määrä väheni puoleen. Osa valtion tuntipalkkaistista lienee siirtynyt tarkastelukauden aikana työsopimussuhteisiksi kuukausipalkkaistiksi. Valtion työsopimussuhteisten kuukausipalkkaisten määrä kasvoi lähes 31 000:lla (runsaalla 200 prosentilla) ja valtion virkamiesten määrä 26 000:lla, eli vajaalla 30 prosentilla.

Kuntasektorissa ammattien lukumäärä kasvoi tarkastelukaudella moninkertaiseksi. Esimerkiksi kaupunkien ja kauppalojen kuukausipalkkaisten palkansaajien ammattien lukumäärä oli vuonna 1969 vajaa 150 ja vuonna 1981 noin 2 700. Valtiosektorissa ammattien lukumäärä kasvoi selvästi vähemmän. Valtion työsopimusuhteisten kuukausipalkkaisten palkansaajien ammattien määrä tosin vajaa kaksinkertaistui, mutta valtion virkamiesten ammattien määrä kasvoi vain 140:stä 150:en.¹

Kun vuosina 1969 ja 1981 olleita samoja ammattiryhmiä oli kummassakin sektorissa runsaat 80 prosenttia kaikista ammattiryhmistä vuonna 1969, niin vuonna 1981 valtiosektorissa vastaava kattavuus oli lähes 60 prosenttia ja kuntasektorissa vain 6 prosenttia.¹

Huolimatta siitä, että ammattien määrä varsinkin kunnallisessa sektorissa kasvoi nopeasti, säilyivät samoissa ammattiryhmissä olleiden palkansaajien lukumäärät kuitenkin varsin kohtuullisina kummassakin sektorissa. Valtion samoihin ammattiryhmiin kuului 97 prosenttia valtiosektorin koko aineiston palkansaajista vuonna 1969 ja 84 prosenttia vuonna 1981. Kuntasektorin vastaavat kattavuudet olivat 85 prosenttia vuonna 1969 ja 59 prosenttia vuonna 1981.²

¹ Ks. liite 1.

² Ks. liite 2.

6. Ammattiryhmämuutosten vaikutus julkisen sektorin ansiokehitykseen 1969 - 1981

Seuraavassa esitetään tutkimuksen keskeiset tulokset. Aluksi tarkastellaan yleisesti rakennemuutosten vaikutuksia koko kunnallissektorin, valtiosektorin ja julkisen sektorin ansiokehitykseen. Taulukossa 4 on palkansaajaryhmittäin rakennemuutosten keskimääräinen vuosittainen vaikutus prosenttiyksikköinä koko aineiston keskiansioista laskettuun ansiokehitykseen 1969 - 1981. Taulukossa 5 on laskelmien pohjana olevat keskiansiot. Taulukossa 6 on ansioiden nousu koko tarkastelukauden aikana sekä keskimääräinen vuosittainen nousu prosentteina. Lähempi palkansaajaryhmittäinen tarkastelu on vasta luvuissa Kunnallissektorin ansionnousu ja Valtiosektorin ansionnousu.

Ammattirakenteen vakioiminen merkitsi kunnallissektorin ansiokehitykseen keskimäärin 0,3 prosenttiyksikköä nopeampaa nousua. Valtiosektorissa taas ammattiryhmien vakioimisella ei ollut kokonaisuudessaan juuri minkäänlaista vaikutusta, ansiot nousivat vuodessa keskimäärin vain 0,1 prosenttiyksikköä vähemmän kuin keskiansioista laskettu ansionnousu. Ammattiryhmien vakioiminen ei juuri muuttanut koko julkisen sektorin ansiokehitystä, koska aineiston keskiansioista mitattu ansiokehitys sisälsi tulosten mukaan vain 0,1 prosenttiyksikön suuruisen negatiivisen rakenneliukuman.

Alakohtaisesti rakennemuutokset vaikuttivat eniten maalaiskuntien kuukausipalkkaisten palkansaajien ansiokehitykseen. Keskiansioista laskettu ansionnousu sisälsi $\frac{1}{2}$ prosenttiyksikön vuotuisen negatiivisen rakenneliukuman.

Samojen ammattiryhmien väliset rakennemuutokset keskimäärin pienensivät näennäisesti julkisen sektorin keskiansioista laskettua ansion nousua. Valtiolla tosin keskimääräistä suurempipalkkaisten palkansaajaryhmien osuus samoista ammattiryhmistä kasvoi aiheuttaen positiivista rakenneliukumaa, mutta kuntasektorin pienipalkkaisten palkansaajaryhmien osuuden kasvu aiheutti niin suuren negatiivisen rakenneliukuman (-0,7 prosenttiyksikköä/vuosi), että se vaikutti koko julkisen sektorin ansiokehitykseen.

"Ammattiryhmien vaihtuvuus" aiheutti julkisen sektorin koko aineiston keskiansioista mitattuun ansiokehitykseen +0,1 prosenttiyksikön vuosittaisen keskimääräisen rakenneliukuman. Vain valtion työsopimussuhteisten kuukausipalkkaisten ansioihin se aiheutti negatiivisen rakenneliukuman, kun muiden ryhmien ansioihin se ai-

Taulukko 4. "Ammatin vaihtuvuudesta" aiheutuneen rakennemuutoksen vaikutus (a), samojen ammattiryhmien välisen rakennemuutoksen vaikutus (b) sekä edellisten yhteisvaikutus koko aineiston keskiansioilla mitattuun ansiokehitykseen (c), %-yksikköä vuodessa keskimäärin, 1969 - 1981

Palkkatilastot	a	b	c
	ansioiden nousu koko aineistossa - ans. nousu samoissa ammattiryhmissä m.p.	ansioiden nousu samoissa ammattiryhmissä m.p. - ansioiden nousu samoissa ammattiryhmissä k.p.	ansioiden nousu koko aineistossa - ansioiden nousu samoissa ammattiryhmissä k.p.
Kaupunkien ja kauppaloiden kuukausipalkkaiset	0.3	-0.6	-0.3
Maalaiskuntien kuukausipalkkaiset	0.9	-1.4	-0.5
Kuntainliittojen kuukausipalkkaiset	0.2	-0.1	0.1
Kuntasektori yhteensä	0.4	-0.7	-0.3
Valtion työsopimussuhteiset kk-palkk.	-0.6	0.4	-0.2
Valtion virkamiehet	0	0.2	0.2
Valtion tuntipalkkaiset työntekijät	(0)	(-0.3)	-0.3
Valtiosektori yhteensä	(0)	(0.1) ¹	0.1
Julkinen sektori yhteensä	0.1	-0.2	-0.1

Huom. Keskiansiot taulukossa 5.

Lähteet: Ks. liite 2.

m.p. = muuttuvin painoin

k.p. = kiintein painoin

¹ ml. tuntipalkkaiset työntekijät

heutti positiivisen rakenneliukuman tai ei vaikuttanut ollenkaan.

Lukuunottamatta valtion virkamiehiä "vanhojen ammattiryhmien" keskiansiot olivat suuremmat kuin samojen ammattiryhmien keskiansiot (vuonna 1969). Myös kaikkien alojen "uusien ammattiryhmien" keskiansiot olivat suuremmat kuin samojen ammattiryhmien keskiansiot (vuonna 1981, taulukko 5).

Kunnallissektorin ansionnousu

Kuten aikaisemmin todettiin kuntasektorin tuntipalkkaisten työntekijöiden ansioita ei voitu laskea ammattiryhmittäin kiintein painoin tilastopohjan muutosten vuoksi.¹ Naistyöntekijöiden osuuden lievä kasvu kaupunkien ja kauppaloiden työntekijöistä ei juuri vaikuttanut ansiokehitykseen. Kaupunkien ja kauppaloiden työntekijöiden koko-

¹ Kuntasektorin tuntipalkkaisten työntekijöiden vuoden 1969 palkkatilastot koskivat vain kaupunkien ja kauppaloiden työntekijöitä. Tuntipalkkaisten kuntasektorin työntekijöiden vuoden 1981 palkkatilastossa oli sen sijaan yhtenäiset ja osittain yhdistetyt tiedot kaupunkien, kuntien ja kuntainliittojen työntekijöiden ansioista. Tuntipalkkaisia työntekijöitä oli palkkatilastojen mukaan 34 100 vuoden 1981 lopussa, eli vajaat 13 prosenttia kunnallissektorin kaikista palkansaajista. Kaupunkien ja kauppaloiden työntekijöiden paino kaikista kuntasektorin vuoden 1969 palkansaajista oli 14 prosenttia.

Taulukko 5. Julkisen sektorin palkansaajaryhmien keskiansiot,¹ mk/kk, (mk/t valtion työntekijöillä) koko aineistossa, identtisissä ammattiryhmissä sekä muissa kuin identtisissä ammattiryhmissä vuosina 1969 ja 1981

Palkansaajaryhmät	Koko aineisto		Identtiset ammattiryhmät				Muut ammattiryhmät	
			muuttuvin painoin		v:n 1969 kiintein ammattiryhmäpainoin			
	1969	1981	1969	1981	1969	1981	1969	1981
Kaupunkien ja kauppaloiden kuukausipalkkaiset	1 319	4 190	1 241	3 796	1 241	4 089	1 602	4 628
Maalaiskuntien kuukausipalkkaiset	1 172	4 256	1 122	3 695	1 122	4 300	1 452	4 758
Kuntainliittojen kuukausipalkkaiset	1 168	4 221	1 154	4 083	1 154	4 111	1 376	4 692
Valtion työsuhteiset kuukausipalkkaiset	947	4 026	882	3 972	882	3 821	1 265	4 070
Valtion virkamiehet	1 269	4 558	1 273	4 529	1 273	4 442	1 058	5 509
Valtion tuntipalkkaiset työntekijät	4,41	21,55 ²			4,41	22,13 ³		

¹ Kuntasektorissa kokonaiskeskiansiot, valtiosektorissa säännöllisen työajan keskiansiot.

² Mukana on säännölliseen työaikaan kohdistuvat olosuhteelliset, joita ei ole v:n 1969 arvioissa.

³ Vuoden 1969 palkkaustapojen (=aika-, urakkapalkka) ja sukupuolen mukaan kiintein painoin.

naiskeskiansiot kasvoivat keskimäärin 12,3 prosenttia vuodessa vuosina 1969 - 1981 kaikkine rakennemuutoksineen.

Kuntasektorin kuukausipalkkaisten palkansaajien ansiot nousivat palkkatilastojen keskiansioiden mukaan 10,8 prosenttia vuodessa keskimäärin vuodesta 1969 vuoteen 1981 (taulukko 6). Jos mukaan otettaisiin kaupunkien ja kauppaloiden tuntipalkkaiset työntekijät, nousu olisi 0,2 prosenttiyksikköä suurempi. Vakioimalla ammattiryhmät kuntasektorin ansioiden nousuksi saatiin kokonaisuudessaan keskimäärin 11,1 prosenttia vuodessa. Kunnallissektori laajeni voimakkaasti tarkateluksella. Keskimääräistä pienempipalkkaisten palkansaajien määrä kasvoi suhteellisen nopeasti aiheuttaen negatiivista rakenneliikettä keskiansioista laskettuun ansiokehitykseen.

Lähes kaikkien kuntasektorin palkansaajaryhmien säännöllisen työajan kuukausikeskiansio oli 96 prosenttia kokonaiskeskiansioista sekä vuonna 1969 että vuonna 1981. Vain maalaiskuntien kuukausipalkkaisten palkansaajien säännöllisen työajan keskiansio oli 95 prosenttia kokonaiskeskiansioista vuonna 1981. Sillä ei ollut kuitenkaan vaikutusta ansiokehitykseen.

Kaupunkien ja kauppaloiden kuukausipalkkaisten palkansaajien koko aineiston keskiansiot nousivat keskimäärin 10,1 prosenttia vuodessa ja ammattiryhmittäin kiintein painoin laskien 10,4 prosenttia.

Taulukko 6. Julkisen sektorin palkansaajaryhmien keskiansioiden nousu prosentteina, koko tarkasteluajanjaksolla sekä vuodessa keskimäärin koko aineistossa ja identtisisissä ammattiryhmissä kiintein ja muuttuvien ammattiryhmäpainoin vuodesta 1969 vuoteen 1981

Palkansaajaryhmät	Koko aineisto		Identtiset ammattiryhmät			
	koko periodi	muutos/ vuosi	muuttuvien painoin		v:n 1969 kiintein painoin	
			koko periodi	muutos/ vuosi	koko periodi	muutos/ vuosi
Kaupunkien ja kauppaloiden kuukausipalkkaiset	218	10.1	206	9.8	230	10.4
Maalaiskuntien kuukausipalkkaiset	263	11.3	229	10.4	283	11.8
Kuntainliittojen kuukausipalkkaiset	261	11.3	254	11.1	256	11.2
Kuntasektori yhteensä	244	10.8	228	10.4	254	11.1
Valtion työsuhteiset kuukausipalkkaiset	325	12.8	350	13.4	333	13
Valtion virkamiehet	259	11.2	256	11.2	249	11.0
Valtion tuntipalkkaiset työntekijät	389	14.1			402 ²	14.4 ²
Valtiosektori yhteensä	298	12.1	(298)	(12.1)	295	12.0
Julkinen sektori yhteensä	272	11.5	267	11.4	278	11.6

¹ Kuntasektorissa kokonaiskeskiansioiden ja valtiosektorissa säänn. työajan keskiansioiden mukaan.

² Palkkauslajien ja sukupuolen mukaan kiintein painoin

Lähteet: Ks. liite 2.

Maalaiskuntien kuukausipalkkaisten palkansaajien ansiot nousivat 11,3 prosenttia vuodessa. Vakioimalla ammattiryhmät ansiot nousivat keskimäärin 11,8 prosenttia vuodessa. Pienipalkkaisten suhteellisen osuuden kasvulla näyttää olleen varsin huomattava vaikutus tämän ryhmän koko aineiston keskiansioista laskettuun ansiokehitykseen.

Muista kunnallissektorin aloista poiketen kuntayhtymien (kuntainliittojen) kuukausipalkkaisten palkansaajien kiintein ammattiryhmäpainoin laskettu keskiansioiden nousu oli vähän pienempi (0,1 prosenttiyksikköä/vuosi) kuin koko aineiston keskiansioista laskettu ansionnousu. Viime mainittu oli keskimäärin 11,3 prosenttia vuodessa vuosina 1969 - 1981 samoin kuin maalaiskuntien palkansaajillakin.

Valtiosektorin ansionnousu

Valtiosektorin koko aineiston keskiansioista laskettu ansionnousu oli vuodessa keskimäärin 12,1 prosenttia vuosina 1969 - 1981. Ammattiryhmien vakioiminen ei

juuri vaikuttanut ansiokehitykseen, sillä niin tehden ansionnousuksi saatiin 12,0 prosenttia. Kun valtion työsopimussuhteisten kuukausipalkkaisten palkansaajien ja valtion tuntipalkkaisten työntekijöiden koko aineiston keskiansioista laskettuun ansiokehitykseen sisältyi negatiivista rakenneliukumaa, niin valtion virkamiesten ansiokehitykseen sisältyi positiivinen rakenneliukuma.

Valtion työsopimussuhteisten tuntipalkkaisten työntekijöiden ansiot laskettiin siis palkkaustapojen ja sukupuolen mukaan kiintein painoin. Vuonna 1981 vuoteen 1969 verrattuna miesten urakkatyön osuus säännöllisestä työajasta väheni 38 prosentista runsaaseen 24 prosenttiin. Naisten urakkatyönä tehtyjen työtuntien osuus taas kasvoi 14 prosentista $15 \frac{1}{2}$ prosenttiin. Naisten osuus kaikista työntekijöistä nousi vuoden 1969 10 prosentista lähes 16 prosenttiin vuonna 1981. Em. muutokset vaikuttivat yhteensä siten, että muuttuvien painoin laskettu ansioiden nousu "vähätteli" ansioiden nousua 0,3 prosenttiyksikköä vuodessa. Valtion työntekijöiden keskituntiansiot nousivat vuodessa keskimäärin 14,1 prosenttia muuttuvien painoin ja 14,4 prosenttia kiintein painoin laskien.

Valtion työsopimussuhteisten kuukausipalkkaisten ansiot nousivat 13 prosenttia vuodessa keskimäärin, kun ammattiryhmät vakioitiin. Koko aineiston keskiansioista laskettu ansionnousu sisälsi -0,2 prosenttiyksikön vuosittaisen keskimääräisen rakenneliukuman.

Tutkimuksen tarkoittamalla ammattiryhmien vaihtuvuudella ei ollut vaikutusta valtion virkamiesten koko aineiston keskiansioista laskettuun ansiokehitykseen. Tämä johtuu siitä, että valtion virkamiesten ammattiryhmät säilyivät lähes tulkoon samanlaisina vuodesta 1969 vuoteen 1981. Vain 2 prosenttia virkamiehistä kuului vuonna 1969 "vanhoihin ammattiryhmiin" ja 3 prosenttia virkamiehistä vuonna 1981 "uusiin ammattiryhmiin".

Valtion virkamiesten ansiot nousivat keskimäärin 11,0 prosenttia vuodessa kiintein ammattiryhmäpainoin laskettuna. Valtiosektorille ominaisesti virkamiesten lukumäärä kasvoi keskimääräistä paremmin palkatuissa ammattiryhmissä aiheuttaen positiivista rakennemuutosta koko aineiston keskiansioista mitattuun ansiokehitykseen (+0,2 prosenttiyksikköä/vuosi 1969 - 1981).

7. Lopuksi

Tiivistelmä

Tilastokeskuksen vuoden 1975 ansiotasoindeksin uudistuksen yhteydessä yhdenmukaistettiin ansiokäsitettä, muutettiin painorakennetta ja parannettiin tilastopohjaa. Uudistuksessa luovuttiin toimialojen sisäisistä erilaisista painoista ja toimialojen ansiotasoindeksit alettiin laskea yhtenäisesti muuttuvin painoin. Tämä muutos koski lähinnä yksityistä sektoria, sillä julkisessa sektorissa vuoden 1964 ansiotasoindeksissä ei käytetty paljoakaan kiinteitä painoja.

Nykyisellään Tilastokeskuksen ansiotasoindeksit kuvaavat eri toimialojen säännöllisen työajan palkkakustannuksia. Ansiotasoindeksien käyttö eri palkansaajaryhmien ansiovertailuissa voi olla ongelmallista, koska ansiotasoindeksit sisältävät paitsi ansionnousun myös rakennemuutosten vaikutuksen.

Käsillä olevassa tutkimusselosteessa on esitetty laskelmia ammattiryhmittäisten rakennemuutosten vaikutuksista julkisen sektorin eri palkansaajaryhmien ansiokehitykseen vuosina 1969 - 1981. Samanaikaisesti muilla työn tai sen tekijöiden ominaisuuksilla määritellyjä keskiansioita ei ollut käytettävissä. Voitaneen kuitenkin todeta, että ammattinimike on varsin keskeinen palkkoja määrittelevä tekijä.

Julkisen sektorin kuukausipalkkaisille palkansaajaryhmille laskettiin "rakennemuutoksista puhdistettu" ansionnousu ammattiryhmittäin perusvuoden 1969 kiintein painoin. Valtion tuntipalkkaisten työntekijöiden ansionnousu laskettiin palkkaustavan ja sukupuolen mukaan kiintein painoin.

Em. rakennemuutosten vakioiminen ei juuri muuttanut julkisen sektorin ansiokehitystä kokonaisuudessaan. Koko aineiston keskiansioista laskettu ansiokehitys sisälsi vain 0,1 prosenttiyksikön suuruisen vuotuisen negatiivisen rakenneliukuman vuosina 1969 - 1981. Ammattirakenteen vakioiminen merkitsi koko kunnallissektorin ansiokehitykseen keskimäärin 0,3 prosenttiyksikköä nopeampaa nousua vuodessa koko aineiston keskiansioista laskettuun ansionnousuun verrattuna. Koko valtiosektorissa taas kiinteäpainoinen laskentatapa ei vaikuttanut paljoakaan ansiokehitykseen, sillä ansiot nousivat 0,1 prosenttiyksikköä vuodessa vähemmän kuin koko aineiston keskiansioista muuttuvien painoin laskettu ansionnousu.

Alakontaisesti rakennemuutokset vaikuttivat eniten maalaiskuntien kuukausipalkkaisten palkansaajien ansiokehitykseen. Koko aineiston keskiansioista laskettu ansionnousu sisälsi laskelmien mukaan $\frac{1}{2}$ prosenttiyksikön vuotuisen negatiivisen rakenneliukuman.

Tulopoliittinen selvitystoimikunta sai valtion virkamiesten muuttuvin ja kiintein ammattiryhmäpainoin laskettujen ansionnousujen (vuosittaiseksi keskimääräiseksi) eroksi 0,2 tai 0,1 prosenttiyksikköä laskutavasta riippuen. Tässä vastaavalla tavalla laskettu rakenneliukuma oli +0,2 prosenttiyksikköä vuodessa. Tulos on pääosin samanlainen, vaikka Tuposeton tarkastelu koskikin vain vuosia 1975 - 1980 ja vaikka siinä olivat mukana vain suurimmat virkamiesryhmät. Tarkastelussa oli 39 ammattiryhmää ja noin 70 000 virkamiestä eli 60 prosenttia koko virkamiesryhmästä.

Tuposeton kunnallisia viranhaltijoita koskevan laskelman mukaan ammattiryhmien vakioiminen ei juuri vaikuttanut ansiokehitykseen (alle 0,1 prosenttiyksikön negatiivinen vuosittainen rakenneliukuma vuosina 1975 - 1980). Tässä selvityksessä kuntainliittojen kuukausipalkkaisia palkansaajia lukuunottamatta ammattiryhmien vakioiminen merkitsi kohtalaisen selvästi nopeampaa ansionnousua - kaikilla kuntasektorin kuukausipalkkaisilla keskimäärin 0,3 prosenttiyksikköä vuodessa. Käsillä oleva tutkimus koski siis vuosia 1969 - 1981, kun se Tuposetolla koski viiden vuoden jaksoa 1975 - 1980. Tuposeton tarkastelussa mukana olevia ammattinimikkeitä oli 175, joihin kuuluvia viranhaltijoita oli noin 86 prosenttia kaikista viranhaltijoista. Käsillä olevassa tutkimuksessa oli 326 ammattinimikettä ja tarkasteluun kuuluivat sekä virkasuhteiset että työsuhteiset kuukausipalkkaiset palkansaajat.

Johtopäätöksiä

Vaikka edellä esitetyissä laskelmissa ei ole pystyttykään eristämään rakennemuutosten vaikutuksia kuin yhdeltä osin, voidaan niidenkin perusteella havaita, että rakennemuutoksilla voi olla merkittävä osuus ansioiden nousuista, kun ne on laskettu keskiansioista muuttuvia painoja käyttäen. Tämän vuoksi rakennemuutosten vaikutukset eliminoivat ansiotasoindeksit voisivat olla eri palkansaajaryhmien ansioita verrattaessa parempia kuin ansiotasoindeksit, joihin sisältyy rakennemuutosten vaikutuksia.

Yksikkötyökustannuksiin perustuvia ansioita on käytännössä kuitenkin erittäin vaikea laskea mm. erilaisten työsuoritusten vuoksi. Mikäli olemassa olevien tilastojen pohjalta pyrittäisiin vakioimaan rakennemuutoksia, niin esimerkiksi palkkaluokka (palkkaryhmä, taulukkopalkka) muutosten vaikutusten eliminointi ei aina ole ongelmaton. Mikäli palkkaluokkamuutokseen yhdistyy työpanoksen muutos (esim. siirtyminen tehtävästä toiseen), on tämän rakennemuutoksen poistaminen paikallaan. Mikäli taas palkkaluokkamutokset ovat osana yleistä palkankorotusta (ilman mitään muutosta työpanokseen), ei rakennekorjausta tulisi tehdä, vaan muutosten tulisi taas näkyä ansiotasoindeksin nousuna.

Toinen asia on se, että vaikka ansiotasoindeksit käytännössä pystyttäisiinkin laskemaan teoreettisen määritelmänsä mukaan, ansiotasoindeksit kuvaavat vain yhtä puolta ansioista, nimittäin työpanoskorin hintakehitystä. Jos halutaan nimenomaan verrata eri palkansaaajaryhmien ansioita, se ei kuitenkaan riitä. Eri palkansaaajaryhmillä työaika voi olennaisesti vaihdella työttömyyden, vajaiden työpäivien, ylitöiden jne. mukaan ja vaikuttaa näin ansioihin. Tällöin esimerkiksi palkattuun (vuosi)työaikaan perustuvat laskelmat voisivat olla perusteltuja. Kolmas täydentävä ansiokehitysmittari voisi perustua identtisten henkilöiden ansioihin. Identtisten henkilöiden ansiokehitys kuvaa elämänkaaren mukaista ansiokehitystä, joka voi myös olla varsin erilainen eri sektoreissa.

Lähdeluettelo

- Nordström, Kaj, 1977, Löneglidningen inom industrin i Finland, Laudaturavhandling i nationalekonomi, Svenska handelshögskolan.
- Suomen Työnantajain Keskusliitto, Työllisyystilannetiedustelu (1964 - 1979) sekä työvoiman käyttöä koskeva tiedustelu (1980 ja 1981).
- Tilastokeskus, 1978, "Ansiotasoindeksin kokonaisuudistus: esiselvitys".
- Tilastokeskus, Indeksitiedotus, Palkansaajien ansiotasoindeksi 2. neljännekseltä 1979, (AT 1979:1) sekä palkansaajien ansiotasoindeksi 2. neljännekseltä 1983, (AT 1983:3).
- Tilastokeskus, Palkkatilasto 1970 (PA 1970:41) ja 1981 (PA 1983:4)
- Tilastokeskus (Tilastollinen päätoimisto), Tilastotiedotus, Kaupunkien ja kauppaloiden työntekijäin palkat neljännellä neljänneksellä 1969, (PA 1970:6).
- " Kaupunkien ja kauppaloiden viranhaltijoiden ja kuukausipalkkaisten työntekijöiden ja toimihenkilöiden palkat marraskuussa 1969, (PA 1970:31).
- " Kuntayhtymien viranhaltijoiden sekä kuukausipalkkaisten työntekijöiden ja toimihenkilöiden palkat marraskuussa 1969, (PA 1970:28).
- " Kunnallisten viranhaltijoiden ja kuukausipalkkaisten työntekijöiden ja toimihenkilöiden palkat marraskuussa 1981, (PA 1983:5).
- " Kuntien ja kuntainliittojen tuntipalkkaisten työntekijöiden palkat 1981, marraskuu, (PA 1982:28).
- " Maalaiskuntien viranhaltijoiden sekä kuukausipalkkaisten työntekijöiden ja toimihenkilöiden palkat marraskuussa 1969, (PA 1970:35).
- " Valtion tuntipalkkaisten työntekijöiden ja toimihenkilöiden palkat 1981, marraskuu, (PA 1982:12).
- " Valtion työntekijöiden palkat heinä-, syys- ja marraskuussa 1969 sekä maaliskuussa 1970, (PA 1970:19).
- " Valtion työsopimussuhteisten toimihenkilöiden ja työntekijöiden palkkatilasto marraskuulta 1969, (PA 1970:43).

- " Valtion virkamiesten palkat lokakuussa 1981, (PA 1982:15).
- " Valtion virkamiesten palkat marraskuussa 1969, (PA 1970:40).
- " Yksityisoikeudellisessa työsopimussuhteessa valtiooon olevien kuukausipalkkaisten toimihenkilöiden ja työntekijöiden palkkatilasto lokakuulta 1981, (PA 1982:14).

Tulopoliittinen selvitystoimikunta, 1983, "Selvitys palkkaliukumasta", Helsinki.

Uusitalo, Hannu, 1982, "Tulopolitiikka ja tulonjako", Sosiaalipolitiikka, Sosiaalipoliittisen yhdistyksen julkaisu.

Vartia, Yrjö O., 1976, "Relative Changes and Index Numbers", The Research Institute of the Finnish Economy, Serie A 4, Helsinki.

Vartia, Yrjö O., 1979, "Ansiotasoindeksin 'uudistamisesta'. Alustus ja muistio työn hinnan sekä työpanoksen muutosten mittaamisesta", Elinkeinoelämän tutkimuslaitos, Keskustelualoitteita.

Liite 1. Julkisen sektorin palkkatilastojen mukainen ammattien lukumäärä, samojen ammattien lukumäärä sekä samojen ammattien lukumäärän %-osuus koko aineistossa olevien ammattien lukumäärästä vuosina 1969 ja 1981.

Palkkatilastot	Koko aineis-		Samat am-		% -osuus	
	to		matit		1969	1981
	1969	1981	1969	1981	1969	1981
Kaupunkien ja kauppaloitten kuukausipalkkaiset	146	2745	126	126	86	5
Maalaiskuntien kuukausipalkkaiset	137	1224	107	107	78	9
Kuntainliittojen kuukausipalkkaiset	100	1223	93	93	93	8
(Kuntasektori yhteensä)	383	5192	326	326	85	6)
Valtion työsopimussuhteiset kuukausipalkkaiset	148	255	127	127	86	50
Valtion virkamiehet	140	150	113	113	81	75
Valtion tuntipalkkaiset työntekijät	-	-	-	-	-	-
(Valtiosektori yhteensä)	288	405	240	240	83	59
(Julkinen sektori yhteensä)	671	5597	566	566	84	10)

Lähteet: Ks. liite 2.

Liite 2. Julkisen sektorin palkansaajien lukumäärä koko aineistossa ja samoissa ammattiryhmissä sekä samoissa ammattiryhmissä olevien palkansaajien %-osuus koko aineistossa olevista palkansaajista 1969 ja 1981.

Palkansaajaryhmät	Koko aineisto		Samat ammat- tiryhmät		% -osuus	
	1969	1981	1969	1981	1969	1981
Kaupunkien ja kauppaloitten kuukausipalkkaiset	55 032	107 631	43 161	56 569	78	53
Maalaiskuntien kuukausipalkkaiset	41 168	56 932	34 906	26 860	85	47
Kuntainliittojen kuukausipalkkaiset	36 448	72 790	34 131	56 362	94	77
Kuntasektori yhteensä	132 648	237 353	112 198	139 791	85	59
Valtion työsopimussuhteiset kuukausipalkkaiset	14 027	44 664	11 584	20 251	83	45
Valtion virkamiehet	96 544	122 565	94 160	118 446	98	97
Valtion tuntipalkkaiset työntekijät	37 161	19 733	37 161	19 733	100	100
Valtiosektori yhteensä	147 732	186 962	142 905	158 430	97	84
Julkinen sektori yhteensä	280 380	424 315	255 103	298 221	91	70

Kaupunkien ja kauppaloitten työntekijöitä oli palkkatilastoissa 21 800 vuonna 1969 ja 25 193 vuonna 1981.

Lähteet: Tilastollinen päätoimisto; Tilastotiedotus PA 1970:6, 19, 28, 31, 35, 40 ja 43. Tilastokeskus; Tilastotiedotus PA 1982:12, 14, 15 ja 28 sekä 1983:5.